

MUZEUL NAȚIONAL AL LITERATURII ROMÂNE

L. Chișu *

MUZEUL NAȚIONAL al LITERATURII ROMÂNE, instituție culturală de promovare a literaturii române pe plan intern și internațional, prin realizarea obiectivelor sale specifice: prezervarea, conservarea, expunerea, cercetarea și valorificarea eficientă a patrimoniului literar românesc având ca scop integrarea literaturii române în circuitul valorilor culturale europene. Pentru atingerea acestor obiective, **MNLR** derulează programe, proiecte și activități specifice. În „fișa de post” a instituției sunt trecute și alte obiective imediate sau de durată: face larg cunoscute viața și opera scriitorilor români reprezentativi prin metode muzeale și editoriale specifice într-un cadru instituționalizat, fixează reperatele valorice în conformitate cu principii estetice și ideatice nealterate în timp și fără legătură cu efemeritatea criteriilor ideologice; asigură procesul de investigare, cercetare și evidență a valorilor de patrimoniu gestionate; organizează, asigură și urmărește funcționarea și integritatea arhivelor proprii ale fondurilor patrimoniale; depune o activitate permanentă în vederea valorificării patrimoniului literar; proiectează și realizează procesul de expunere în toate variantele sale (expoziții de bază, multimedia, temporare, expoziții itinerante etc.); desfășoară activitatea de cercetare istorico-literară valorificând științific arhivele proprii; organizează manifestări culturale menite să păstreze vie memoria scriitorilor români și etalează istoria literaturii naționale în stadiul de fenomen dinamic, în permanentă evoluție, încercând să surprindă totodată în ipostazele sale caracteristice și definiții specificului identitar al literaturii române în dialogul ei cu celelalte literaturi din patrimoniul culturii universale; desfășoară o activitate editorială și redacțională proprie pentru valorificarea cercetării istorico-literare și a patrimoniului literar național.

MNLR posedă un impresionant fond însumând peste 300 000 documente. Acesta este format din manuscrise (sute de colecții aparținând unor scriitori din toate generațiile literare, de la Vasile Alecsandri, Titu Maiorescu, Mihail Sadoveanu, Lucian Blaga la Nichita Stănescu, carte veche (Dosofoți, Varlaam, Simion Ștefan, Șerban Cantacuzino, Dimitrie Cantemir), cărți bibliofile din bibliotecile George Coșbuc, Lucian Blaga, Mihail Sadoveanu, Pompiliu Constantinescu, reviste și ziare, colecții epistolare, piese de mobilier, tablouri semnate de pictori de renume, precum și Colecția de înregistrări audio-video.

* Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” al Academiei Române.

MNLR este un centru de cercetare și informare, de promovare dinamică a valorilor literaturii române, fie în expoziții permanente, fie cu prilejul unor comemorări, aniversări desfășurate în țară și în străinătate. În structura organizatorică internă, fondurile au fost repartizate în Sanctuarul cărții (cu volume reprezentative pentru perioada 1508–1830), Biblioteca de carte curentă (65 000 de volume destinate consultării de către cercetători), Periodicele (40 000 de piese), Obiecte memoriale (manuscrise, mobilier, obiecte de folosință personală ale marilor scriitori), Colecția de artă plastică, care include desene, tablouri, busturi ale marilor scriitori semnate de Gh. Löwendal, Francisc Șirato, Camil Ressu, Mișu Popp, Jean Steriadi, Theodor Pallady, Henri Catargi, Lucian Grigorescu, Toniza, Mattis Teutch, Victor Brauner, Marcel Iancu, Iosif Iser, Al. Ciucurencu, Magdalena Rădulescu, N. H. Maxy, ș.a., busturi ale unor scriitori, realizate de sculptorii Romul Ladea, Constantin Baraschi, Corneliu Medrea, Oscar Han, Ion Vlasiu, Ion Jalea, Milița Petrașcu, ș.a.

De asemenea, în arhivele **MNLR** se află numeroase manuscrise ale unor scriitori străini care reflectă legăturile acestora cu scriitorii români: Rafel Alberti, Ivo Andrič, Louis Aragon, Henri Barbusse, Henry Bergson, Calo Bo, André Breton, Ivan Bunin, Roger Alex., René de Chateaubriand, Paul Claudel, Rosa del Conte, Benedetto Croce, Georges Dumézil, T. S. Eliot, Anatole France, Joesph, Kesell, Nikos Kazantzakis, Roger Martin du Gard, John Galsworthy, Herman Hesse, Aldous Huxley, A. M. de Jong, Selma Langerlöff, Pierre Loti, Thomas Mann, Eugenio Montale, Henry de Montherlant, Axel Munthe, Eugene O'Neill, Giovanni Papini, Saint-John Perse, Vasco Popa, Marcel Proust, Sully Prudhomme, Jules Romains, Edmond Rostand, Salvatore Quasimodo, Antoine de Saint-Exupéry, G. B. Show, Mark Twain, Giuseppe Ungaretti, Paul Valéry, Jules Verne, Emilé Zola, Ștefan Zweig, ș.a.

M(N)LR a fost înființat la 1 iunie 1957, în București. Din 1994 devine muzeu național, schimbându-și titulatura din **MLR** în **MNLR**. A fost condus, succesiv, de Perpessicius (1957–1971), Alexandru Oprea (1971–1983), Adriana Daia (1983–1985), Nicolae Ciobanu (1985–1987), Dan Petrescu (1989), Alexandru Condeescu (1991–2007), Elena Fluierașu (2007), Radu Călin Cristea (2008–2009), Lucian Chișu (2009–2014), Ioan Cristescu (2014–).

De-a lungul timpului, printre angajații acestei instituții s-a aflat poeți, prozatori, critici și istorici literari, universitari: Laurențiu Avram, Fănuș Băileșteanu, Costandina Brezu, Oxana Busuioceanu, Aurel Ciulei, Lucian Chișu, Simona Cioculescu, Petru Creția, Diana Cristev, Ioan Cristescu, Alexandru Condeescu, Anca Costa-Foru, Traian T. Coșovei, Ștefania Coșovei, Claudia Dimiu, Aurelia Dumitrașcu, Ileana Ene, Aureliu Goci, Ioan Groșan, Nicolae Florescu, Corin Grosu, Ruxandra Mihăilă, Eugenia Oprescu, Horia Oprescu, Ioan ES. Pop, Alexandru Surdu, Manuela Tănăsescu, Eugenia Țarălună, Ioana Vasiloiu, D. Vatamniuc, Teodor Vârgolici, Paul Vinicius, Romulus Vulpescu.

Istoric: Ideea fondării unui muzeu literar se aflase printre preocupările cărturarilor din secolul al XIX-lea, când B. P. Hasdeu, în calitatea sa de director al

Arhivelor Statului, visa la înființarea unui muzeu literar. În perioada interbelică, aceleași năzuinți se conturează în jurul *Societății Scriitorilor Români*. Personalități literare precum M. Sadoveanu, Liviu Rebreanu și Camil Petrescu, N. Condiescu, plănuiesc înființarea unui muzeu de literatură amplasat în Piața Rosetti care ar fi trebuit să aibă în dotare o sală de conferințe, o bibliotecă, și „un mic muzeu pentru scriitorii dispăruți”. Proiectul urma să fie realizat arhitectural de ing. Emil Prager, cu sprijinul lui N. Condiescu, fost președinte al *Societății Scriitorilor Români*.

De facto, **M(N)LR** devine o realitate două decenii mai târziu, prin *Ordinul 121*, emis la 21 mai 1957 de Ministerul Învățământului și Culturii, ordin în care se stipulează înființarea, începând cu 1 iunie, a unei instituții de cultură cu titlulatură **Muzeul Literaturii Române**. La originea acestei inițiative legislative se află trei elemente conjuncturale care au concurat, fiecare în proporții diferite, la apariția instituțională a **M(N)LR**.

Încă din 1949 se organizează, un „fond documentar Eminescu”, constând în donații ale scriitorilor în vederea pregătirii Centenarului nașterii poetului național, din 1950, sărbătorit cu mare fast (ideologic) de întreaga presă. Un Comitet Național Jubiliar, menit să omagieze printr-o amplă serie de festivități împlinirea unei sute de ani de la nașterea lui Mihai Eminescu fusese alcătuit din G. Călinescu, Perpessicius, Tudor Vianu, Mihai Beniuc, Victor Eftimiu, Tudor Arghezi, Jaques Byck, Șerban Cioculescu sub președinția lui Mihail Sadoveanu. Întrucât fondurile alocate *Centenarului Eminescu* nu fuseseră epuizate, Mihai Beniuc, la acea vreme președinte al Uniunii Scriitorilor, a venit cu ideea ca, din fondurile bănești necheltuite, să fie achiziționate manuscrise, documente și mobilier care aparținuseră scriitorilor din generațiile mai vechi, trecute în eterenitate, în scopul înființării unui Muzeu pe lângă Uniunea Scriitorilor.

Pe de altă parte, un model pentru instituția nou-înființată, îl reprezentau muzeele similare din fostul spațiu european comunist (Cehia, Ungaria, Germania, Polonia, ulterior Bulgaria), în care valorile naționale literare fuseseră concentrate sub numele poetului național din țările respective (Pușkin, Petöfi, Mickiewicz, la noi instituția urma să aibă titulatură *Muzeul de Istorie al Literaturii „Mihai Eminescu”*).

În *Ordinul de înființare* al **M(N)LR**, semnat de Miron Constantinescu, ministrul Învățământului și Culturii în acel moment, printre obiectivele instituției nou-înființate se afla și „colaborarea strânsă cu *Institutul de Istorie Literară al Academiei Republicii Populare Române* (înființat în 1949), precum și cu *Uniunea Scriitorilor*”. Ideea poate fi considerată una de continuitate pentru că subliniază voința trasată de intelectualii români în 1866–1879, data înființării Societății Literare, care devine un an mai târziu Societatea Academică, transformată începând cu 1879 în Academia Română. Încă din avatarurile începuturilor Academiei se precizau necesitatea cultivării instituționalizate a limbii și literaturii române, stabilirea normelor ei de ortografiere, realizarea *Dicționarului limbii române* și a *Dicționarului explicativ*, editarea operei integrale a celor mai importanți autori,

începând cu Dimitrie Cantemir. Niciunul dintre aceste obiective nu lipsește din profilul activităților de ieri și de azi ale **M(N)LR**. În plus, muzeul era subordonat Ministerului Învățământului și Culturii, iar Academia Română avea sarcina de a oferi cadre de specialitate, capabile să-i asigure organizarea și buna funcționare. Uniunea Scriitorilor a donat materialele documentare acumulate și arhivate de-a lungul timpului.

Începând cu anul 2003, **MNLR** trece de sub autoritatea Ministerului Culturii și Cultelor, acesta păstrându-și numai autoritatea științifică și culturală asupra instituției. Conform prevederilor art. 1 (1) din H.G. nr. 1235/2003, **MNLR** se află în subordinea Primăriei Municipiului București, respectiv a Consiliului General al Municipiului București, dar fără a se fi procedat la predarea activelor și pasivelor de la Ministerul Culturii către Consiliul General al Municipiului București.

Primul director al **M(N)LR** a fost academicianul D. Panaitescu Perpessicius, poet, critic și istoric literar, personalitate de prim rang în cultura română, de al cărei nume se leagă inițiativa editării integrale într-o ediție critică a Operei lui Eminescu.

Sedii și Expoziții de bază: Inițial, **M(N)LR** a primit sediul din Strada Kisseleff nr. 10 (fosta Casă Toma Stelian), unde funcționau, concomitent, Uniunea Scriitorilor și din 1950 până la desființare (1955), Școala de literatură și critică literară „Mihai Eminescu”. Vernisajul primei Expoziții permanente a **M(N)LR** are loc în 1958. În 1960, Uniunea Scriitorilor își stabilește sediul pe Calea Victoriei nr. 113, locație cunoscută sub denumirea Casa Monteoru. În 1964, clădirea din șoseaua Kiseleff intră în posesia Protocolului de Stat, muzeul este evacuat, iar clădirea închiriată Ambasadei Irakului. După 1990, prima locație a **M(N)LR** devine sediul central al Partidului Social Democrat.

După un provizorat de aproape trei ani, când **M(N)LR** este găzduit formal într-un sediu necorespunzător misiunii sale – în Casa Sadoveanu de pe Strada Zambaccian nr. 151 – la intervenția expresă a lui Tudor Arghezi, adresată conducerii de partid și de stat, aceasta alocă instituției clădirea de patrimoniu din Bdul Dacia nr. 12 (fostă Strada Fundației, nr. 4), unde, între 1948 și 1963, sub conducerea lui Scarlat Calimachi, supranumit și „prințul roșu”, funcționase *Muzeul Româno-Rus*, muzeu la rândul său aflat în subordinea *Institutului de Studii Româno-Sovietic*, cu sediul în actualul *Muzeu George Enescu*. Clădirea care găzduiește **MNLR** este cunoscută sub denumirea *Casa Kretzulescu*, (fostă Villara în urma căsătoriei fiicei lui Alexandru Villara cu Scarlat Kretzulescu, deputat, senator și foast primar al Capitalei).

După cutremurul din 4 martie 1977, sediul și expoziția permanentă au suferit serioase avarii. Procedându-se la consolidarea ei, circuitul expozițional a fost reorganizat pe două niveluri, oferind vizitatorilor parcursul credibil al evoluției literaturii și culturii române, totuși cu multe intruziuni ale propagandei comuniste care privilegia prezența pe simeze a scriitorilor comuniști ori de orientare de stânga, precum și a presei de același profil.

După 1990, *Expoziția permanentă* a fost refăcută parțial și reactualizată fiind adusă „la zi”, prin insertarea în conținutul acesteia a personalităților literaturii române din țară și din diaspora care fuseseră ostracizate. În urma cutremurului din același an, cutremur care afectase structura de rezistență a **M(N)LR**, în 2006 se deschide, la etaj, o nouă Expoziție permanentă, reconceptuată din temelii, cu accent prioritar pe etalarea pieselor originale, în care tabloul panoramic al literaturii române reflectă evoluția tuturor etapelor istorice și rolul jucat de personalități de-a lungul timpului, sarcină pe care a avut-o Alexandru Condeescu, aflat la conducerea **M(N)LR** în acest interval. Prin reorganizare, parterul este rezervat expozițiilor permanente, vernisajelor de artă, concertelor, ședințelor de cenaclu și conferințelor cu public. În 2010 a fost reorganizată componenta contemporană a Expoziției de bază.

În anul 2004, clădirea din Bdul Dacia nr. 12 a fost revendicată în instanță și retrocedată în 2007. Litigiul juridic, presărat de numeroase procese, evaluări și expertize, a pus sub semnul efemerității continuarea activităților în acest sediu. În 2014, **MNLR** și-a transferat întreaga arhivă într-un sediu provizoriu (Casa Presei Libere) revenind în actualitate în decembrie 2016, relocat administrativ în Calea Griviței nr. 64–66, iar cu expoziția permanentă într-o clădire ce a aparținut generalului Leon Mavrocordat, situată în Str. Nicolae Crețulescu nr. 8. Vernisajul a avut loc la 21 martie 2017.

Alte locații (Case memoriale): Pe lângă sediul central, **MNLR** are în subordine *Casa memorială Tudor Arghezi – „Mărțișor”* (strada Mărțișor nr. 26); *Casa memorială „George Bacovia și Agata Grigorescu Bacovia”* (strada George Bacovia nr. 63), *Casa memorială „Liviu și Fani Rebreanu”*, *Casa memorială „Ion Minulescu–Claudia Milian”*, ambele situate pe strada Gheorghe Marinescu nr. 19). Până în 2005 în Capitală a funcționat și *Casa memorială „Gala Galaction”*, retrocedată în 2005 moștenitorilor familiei printr-o hotărâre a instanțelor judecătorești. Sediilor din București li se adaugă *Expoziția memorială „Ciorănescu”* din Moroieni (Dâmbovița) și *Casa Sadoveanu – de la Vânători* (Neamț), preluată prin ordin al Ministerului Culturii în 1993 și retrocedată Episcopiei Neamț, în care funcționează expoziții documentare și camere cu obiecte personale ale celor nominalizați.

Activitate: Patrimoniul cultural al **MNLR** a crescut an de an prin achiziții și donații. **MNLR** este format din trei secții: *Patrimoniul*, cu birourile Arhivă-cercetare și Conservare-restaurare, cu laboratorul aferent; *Programe*, compartimentat în birourile Relații publice-expoziții, editură-redacție și proiecte culturale multimedia; *Memoriale* (Casele memoriale). Pe lângă secțiile de specialitate, **MNLR** dispune și de un aparat funcțional administrativ-financiar.

Cu un an înainte de încetarea din viață a directorului-fondator, Perpesscius (1891–1971), apare primul număr din revista „Manuscriptum”, publicație cu un format insolit în cultura română și europeană, care s-a bucurat de aprecieri elogioase în rândul specialiștilor din țară și din străinătate. Revista „Manuscriptum” a avut până în 1989 apariție trimestrială. După 1989 publicația își pierde ritmicitatea, dar continuă să apară anual, încât în 2012 a fost posibilă publicarea bibliografiei tuturor aparițiilor în indexul Integrala „Manuscriptum” (1971–2012).

Academicianului Perpesscius i-a succedat la conducere criticul și istoricul literar Al. Oprea (1931–1983), care a continuat linia trasată de înaintașul său, transferând colectivul de cercetători ai Integralei Eminescu în structura administrativă a **M(N)LR**. Aici a continuat, de la volumul al VII-lea, Ediția națională Mihai Eminescu, *Opere*, coordonată de un colectiv condus de Petru Creția și Dimitrie Vatamaniuc, care au finalizat (până la volumul al XVII-lea, consacrat bibliografiei) această ediție. De asemenea, sub conducerea lui Al. Oprea, au fost constituite colective restrânse de cercetători pentru literaturile populațiilor conlocuitoare (maghiară și germană).

Începând cu 1972 în sala ovală de la parterul clădirii se organizează, în a 13-a zi a fiecărei luni, *Rotonda 13*, un format cultural-literar constând în evocări și mărturisiri consacrate celor mai notorii scriitori din literatura română, născuți în luna respectivă. Prezența lui Șerban Cioculescu (1902–1988), în calitate de spirit călăuzitor al *Rotondelor*, a revărsat asupra lor farmecul indicibil al personalității sale: erudiție filologică întinsă în domeniile istoriei și criticii literare, pasiune pentru anecdotic, umor duios, fin, uneori caustic, dus până la vervă satirică. Urmărite cu fervoare de către un numeros public, Rotondele 13 au constituit un autentic fenomen literar, transformat de Șerban Cioculescu într-un spectacol intelectual de excepție, neegalat după dispariția lui. În același an, ia ființă *Teatrul Manuscriptum*, cu spectacole de gen, inspirate din lucrările dramatice inedite existente în Arhiva instituției.

Activitatea editorială, apare inițial sub denumirea „Biblioteca Manuscriptum”, în cadrul căreia sunt publicate: Perpesscius, *Excurs sentimental* (1972), Caragiale–Caion, *Dosarul procesului și O istorie a literaturii române în imagini* (1973), Nicolae Iorga, *Dosarul unei crime* (1974), *Rotonde 13*, vol. I și II (1976, 1979), continuate după 1989 cu încă patru volume, *Mateiu Caragiale – un personaj. Dosar al existenței*, *Centenar Mihal Sadoveanu* (1980), *Dialoguri/ Dialoge* (literatura română-germană), *Panait Istrati urmărit de Siguranță* (1983), Mircea Eliade, *Romanul adolescentului miop* (1988).

Din 1994, **MNLR** include în sfera preocupărilor și tipărirea de cărți la *Editura Muzeul Literaturii Române*, orientată în special în sfera restituirii operelor scriitorilor reprezentativi, a documentelor inedite și cercetării de factură istorico-literară. Activitatea editorială a fost extinsă, de la ediții critice consacrate unor scriitori, precum Nichita Stănescu, *Opera Magna* (6 volume), Virgil Mazilescu, *Opere*, Nichifor Crainic, *Opere* (2 volume), Mariana Marin, *Poezii*, la colecții: „Aula Magna”, destinată tezelor de doctorat și cercetărilor postdoctorale, „Primordialia”, în scopul cultivării clasicismului greco-latin, „Biblioteca Bucureștilor”. În cadrul seriei „Manuscriptum” (devenită „Manuscript”), din *Arhiva MNLR* au fost editate, anastatic și bibliofil, manuscrise din operele lui Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu, Ion Creangă, I.L. Caragiale, Al. Macedonski, Al. Odobescu, Panait Istrati, George Coșbuc, Mateiu Caragiale, Tristan Tzara, Vasile Voiculescu, Lucian Blaga, Ion Barbu, Constantin Noica, Ștefan Baciu, Nicolae Labiș, Nichita Stănescu.

Tot după 1990, au reapărut sporadic, ediții din „Bilete de papagal”, la Casa memorială Tudor Arghezi–„Mărțișor”. Alte publicații periodice scoase sub egida MNLR sunt DICE („Diversité et identité culturelle en Europe”), revistă științifică acreditată BDI, și „Caietele Avangardei”. Prima se referă la activitatea de cercetare științifică, cea de a doua este consacrată promovării arhivei curentului avangardist din muzeu.

Spațiile expoziționale au fost refăcute în timp, unele dintre formate continuând cu ajutorul noilor tehnologii. Rotondele 13 au beneficiat de noile facilități ale tehnologiilor, devenind înregistrări audio-video. S-a revenit la decernarea Premiilor revistei „Manuscriptum”, numite după 2008, *Premiile MNLR*.

În 2004 se înființează *Departamentul „Proiecte culturale Multimedia”*, destinat modernizării informației muzeale în conformitate cu noile tehnologii ale comunicării și realizării de proiecte culturale de anvergură europeană, cum a fost *EuroLiteratur*.

În ultimele două decenii au funcționat, succesiv, Cenaclul de „La Muzeu”, Clubul de lectură, *Salonul literar MNLR*, *Grădina lui Polemos*, Cenaclul literar „Euridice” și alte formate culturale *Cinematoteca literaturii*, *Seri de literatură și muzică*, TNCP (serii de recitaluri sub titlul *Tu nu citești poezie ?*), *Noaptea Muzeelor*.

BIBLIOGRAFIE

- * *, *Muzeul Literaturii Române, la 15 ani* (editorial), MS, III, 3 (8)/1972, p. 5–6.
Constandina Brezu, *Muzeul Literaturii Române*, în „Revista Muzeelor”, I, nr. 3, 1064, p. 229–231.
Șerban Cioculescu, *Muzeul Literaturii Române – 25*, în RL nr. 43/ 1982.
George Potra, *Din Bucureștii de ieri*, București, 1983.
Mihai Gelelețu, Marin Teodorescu, *101 muzee și case memoriale*, Agerpress, 2008.
Pavel Țugui, *Din nou despre înființarea Muzeului Național al Literaturii Române. Stenograma discuțiilor în legătură cu organizarea Muzeului de Istorie Literară „M. Eminescu”*, în MS, XL, 1–4 (155–158)/ 2010, p. 7–12.